

این مشکل حل شده است

گفتگو با مهدی فخیم‌زاده
کارگردان ولایت عشق

■ شهرام شریف

از مهدی فخیم‌زاده اکنون مجموعه تلویزیونی «تنهاترین سردار» به روی آنتن است. او هم اکنون مشغول فیلمبرداری مجموعه جدید خود «ولایت عشق» است که به زندگی و مبارزات امام هشتم می‌پردازد. او در گفتگو با سینما تاتر درباره این مجموعه صحبت می‌کند.

□ بعد از یک دوره نسبتاً موفق بازیگری و کارگردانی سینما به ساخت مجموعه‌های مذهبی روی آوردید...؟
■ موفق تعارف شماست. من بعد از فیلم هسر مجموعه‌ای نوشتم به نام سوه‌ظن که قرار بود در سیما فیلم ساخته شود در همین حین آقای حیدریان مدیر عامل سیما فیلم به من گفتند که مجموعه امام حسن را در دست بگیریم. کار قبلاً شروع شده بود و مشکلاتی هم پیش آمده بود من دیدم کار

پیش رفته با ذهنیات و تصوراتم قرابت و نزدیکی ندارد در نتیجه از آنها خواستم که از ابتدا شروع کنم بعد متن را نوشتم که رضا انصاریان رئیس گروه معارف سیما فیلم تأیید کردند. اما میان این کار و فیلمهای سینمایی چندان تفاوتی نمی‌بینم چون هر دو شکل سینمایی دارند تنها نمایش آن تفاوت دارد.

□ درست است که سریال ساختمان سینمایی دارد اما برای مخاطب تلویزیونی ساخته می‌شود.

■ نمی‌توان این دو مخاطب را از هم جدا کرد مخاطب تلویزیونی لزوماً کسانی نیستند که به سینما نمی‌روند یا برعکس. به نظر من این دو مخاطب درهم ادغام شده‌اند معمولاً مخاطب سینما از طبقه متوسط شهرنشین تشکیل می‌شود و تلویزیون هم.

□ یعنی از لحاظ قطع تصویر و شکل نمایش هم تفاوتی نمی‌بینید؟

■ این مشکل امروزه حل شده است. اغلب آثار سینمایی دنیا توسط تلویزیون و ویدیو دیده می‌شوند. در دنیا «کیبل‌ها» فیلمهای روز سینما را پخش می‌کنند حتی شنیده‌ام در هند فیلمها ابتدا به صورت نوار ویدیویی پخش می‌شود و بعد روی آنتن یا پرده می‌رود امروزه کسانی که کار سینما می‌کنند می‌دانند که اثرشان روزی از تلویزیون هم پخش خواهد شد پس به نوعی رعایت مخاطب تلویزیونی را می‌کنند.

□ در تنهاترین سردار و ولایت عشق شما هم بازیگر هستید هم فیلمنامه‌نویس و هم کارگردان. چطور با این سه شغل سینمایی در یک مجموعه کنار می‌آیید؟

■ فیلمنامه‌نویسی یک شغل تقریباً مجزا است. پیش از شروع فیلمبرداری کتابهای زیادی می‌خوانیم تحقیقات لازم را انجام می‌دهیم. و بعد یک ساختار دراماتیک را به آن اضافه می‌کنیم. ما فیلمسازان باید خودمان نویسنده فیلمنامه باشیم خیلی از فیلمسازان امروز هم خودشان

فیلمنامه‌هایشان را می‌نویسند، نمی‌توان به انتظار فیلمنامه ماند. اما همیشه این توهم هست که چگونه یک نفر هم بازیگر است و هم کارگردان. من زمانی که نقش را می‌نویسم دائماً جای شخصیتها بازی می‌کنم و نقش خودم را هم در طول کار مرتب می‌کنم و این نه تنها در این دو مجموعه بلکه در کارهای قبلی من مثل شتابزده، تشریفات، تاواریش و... تکرار شده است. چون خودم نویسنده هستم پیش از بازیگر فرصت جا گرفتن در نقش را دارم در زمان فیلمبرداری هم کسی را جای خودم قرار می‌دهم تا تور و حرکت دوربین و میزانشن مشخص شود کار چندان سختی نیست هرچند از بیرون دشوار به نظر می‌رسد.

□ پس زمان بازی صحنه را چگونه زیر نظر دارید؟

■ پیش از فیلمبرداری صحنه را آنقدر تمرین می‌کنیم که صدای بازیگران و نوع کارشان در گوش و ذهن من جا می‌افتد و می‌توانم بر روی آنها کنترل داشته باشم اصلاً همین تمرین زیاد اشتباهات را تا حد زیادی کاهش می‌دهد مگر مشکل ناخواسته‌ای پیش آید.

□ نوشتن یک فیلمنامه تاریخی با شخصیت‌های متعدد و مکانهای گوناگون چگونه است؟

■ فیلمنامه سینمایی دارای اصول دراماتیکی است که در این نوع کار تاریخی مقوله دگرگون می‌شود. در کار تاریخی شما وقایعی را دارید که ثابت هستند و سندیت تاریخی دارند و همچنین شخصیت‌هایی که آنها هم ثابت و مشخص هستند شما باید اصول درام را از میان این شخصیتها و وقایع عبور بدهید و با استفاده از تم موردپسند جامعه آنها را سر و شکل ببخشید. در این راه مشکلات فراوانی هم

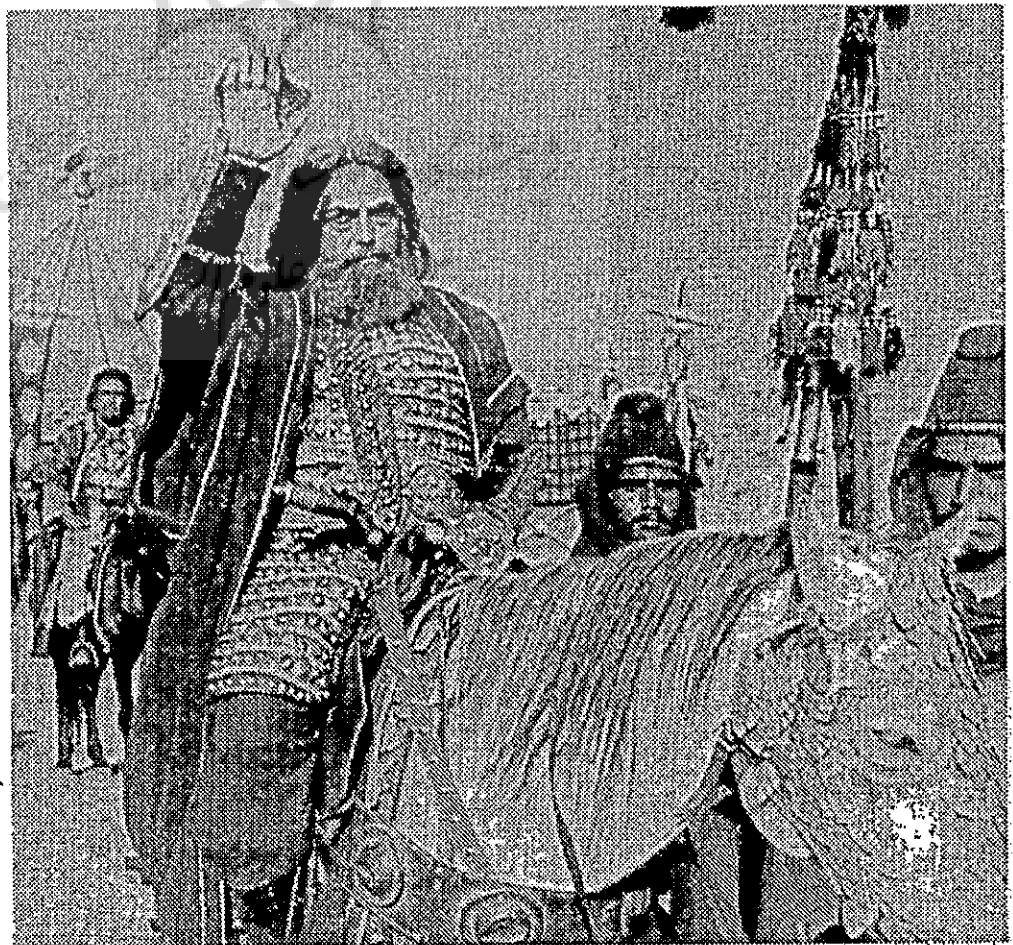
وجود دارد در تاریخ و روایات بعضی شخصیتها حضور کوتاهی دارند ولی شما باید زمینه حضور آنها در فیلم را با شخصیت‌پردازی نشان دهید. در این سیر تنظیم چند دیدگاه وجود دارد اول تاریخ‌نویسان (شورای تاریخ اسلام) هستند که از لحاظ تاریخی به وقایع و شخصیتها نگاه می‌کنند. دسته دیگر مشرعیین هستند که اعتقادات مردم را لحاظ می‌کنند تا خدشه‌دار نشود و حتماً سندیت تاریخی هم داشته باشد و حق هم دارند چون فیلم مؤلف نیست و دسته سوم مخاطب عام است که تنها جذابیت را می‌خواهد و دسته چهارم روشنفکران و دست اندرکاران هستند که ضوابط کاری و هنری‌شان را توقع دارند. این چهار قشر به اضافه معضل‌های خودکار اصلی‌ترین مشکلات نوشتن فیلمنامه تاریخی است و مواقعی است که شما تاریخ‌نویس را اغنا می‌کنید اما مشرع در عکس آن قرار می‌گیرد و گاه مشرع هم عرض مخاطب عام قرار نمی‌گیرد و این است که این کار شبیه بندبازی روی طناب است و کوچک‌ترین لغزشی احتمال سقوط را دارد.

□ چرا بعد از مجموعه‌های درباره امام حسن(ع) به سراغ امام رضا(ع) رفتید؟

■ این گونه نیست که شما تصور کنید من خواسته‌ام اینها را بسازم نه من چنین صلاحیتی را در خودم نمی‌بینم. شورای تاریخ اسلام و سیاست وقت صدا و سیما ایجاب کرد در یستمین سالگرد انقلاب اسلامی در مورد تنها معصومی که در ایران مدفون هستند مجموعه‌ای ساخته شود پیشنهاد را باز آقای حیدریان دادند و اگر به جزایشان کسی دیگر بود احتمالاً قبول نمی‌کردم من حتی خواستم کس دیگری کار را انجام دهد قبول نکردند. ۲۷ جلد کتاب در زمینه تاریخ اسلام که خواندن آنها برای کسی چون من که در حوزه تحصیل نکرده کار چندان آسانی نیست. کتابهایی چون عیون‌الخبر، راویان امام رضا، تاریخ یعقوبی و... کار فشرده‌ای را می‌طلبد که در عین حال زمان زیادی را هم صرف می‌کرد در حالی که من می‌گویم خودم سناریو بنویسم و فیلم بسازم.

□ چرا در کارهای شما دیالوگها لحن تاریخی ندارند و خیلی عام و امروزی هستند؟

■ ضرورتی ندارد تا پای نسبت به وسط می‌آید ما تکلف را وارد کار کنیم. این لحنی را که شما می‌گویید بعد از

ترجمه آثار شکسپیر وارد زبان و نمایش ما شد و با خود میزانس متکلف را هم آورد و شخصتها را هم از حالت یکدستی و روانی خود خارج کرد. از نظر من دیالوگ باید بتواند شخصیت را شکل دهد اگر من دیالوگ را پیچیده کنم تماشاگر نه شخصیت را درمی یابد نه آنچه را که می گوید ضمن اینکه بر روی کار بازیگر هم تأثیر می گذارد من حتی می خواستم در امام رضا و امام حسن کلام را بشکنم و دیالوگها را ساده تر کنم اما مسئولان فرهنگی گفتند چون تماشاگر به چنین تکلفی عادت کرده ممکن است ذهنیتش را پریشان کند.

□ در این دو مجموعه شخصیتهای زن یا معدودند یا نفس کم رنگی دارند در حالی که در فیلمهای قبلی شما مثل همسر شخصیت های اصلی همه زن بودند؟

■ دوران زندگی امام حسن (ع) حدود ۶۵ سال بعد از دوران جاهلیت عرب است وقتی که دختران را زنده بگور می کردند این یک وجه سیاسی آن روز بوده. یعنی زنها چقدر در واقعیت ماجرا دخالت داشته اند؟ وقتی شما تاریخ و زندگی امام حسن را می خوانید به نام چند زن بیشتر برخورد نمی کنید تنها جمعه است آن هم به جهت اینکه امام حسن (ع) را شهید کرده است شما حتی از سرنوشت جمعه هم خبردار نمی شوید. نمی توان جعل شخصیت کرد چون ممکن است فضای کار از فضای پرداختن به یک قدیس با معصوم خارج شود.

□ منظور من اضافه کردن شخصیت های خیالی نبود پرننگتر کردن همان شخصیت های موجود بود.

■ پیش از این چه می توان کرد اگر در امام علی آقای میرباقری چنین کرد به این دلیل بود که آن زن نقشی در شهادت امام داشت ولی جمعه از دورانی نقش دارد که امام خلافت را واگذار می کند و شما در قسمتهای پایانی نقش او را پرننگتر خواهید یافت اگر قصه برای روز باشد این

مشکل وجود ندارد همچون همسر که شما مثال زدید. □ در ولایت عشق از بازیگران تنهاترین سردارم استفاده کرده اید؟

■ تا آنجا که می توانسته ایم چون اینها در امام علی (ع) هم بوده اند در شیخ مفید و دیگر سریالهای تاریخی هم بوده اند. شما مجبورید از بازیگران کلاسیک استفاده کنید که کار تئاتر هم کرده باشند در ولایت عشق بعضی ترجیح دادند نباشند مثلاً به جای آقای پورعرب دانبال حکیمی هست یا هادی مرزبان که گرفتار بود و سروس گرجستانی آمد. در بین کار توان جسمی بسیار مطرح است چون شرایط از فیلمبرداری نماهای داخلی به بیابانها کشیده می شود و خوابیدن روزها و شبها در بیابان مشکلات و سختی هایی دارد.

□ در تنهاترین سردار به گریم اعتراض هایی شد... □ در این نوع کارهای تاریخی که با وسعت و آدمهای فراوان توام است خیلی کارها برعهده مسئولان آن است. مثلاً کارگردان اکشن مسئولیت صحنه های اکشن را برعهده دارد یکی دیگر کروگراف است که صحنه های عظیم حرکت جمع را تنظیم می کند. گریم و طراحی صحنه و ... هر کدام شخص خاصی را می طلبد و کارگردان صرفاً یک هماهنگ کننده و ناظر است. در کارهای روز حضور و اشراف کارگردان بر کار بیشتر است. چون گریم و طراحی صحنه تماتیک هستند و با زبان حاضر در ارتباطند اما در این نوع کار شما مجبور به تفکیک وظایف هستید. باید بهترین آدمها را برای اجرای وظایف می آوردید و آنها را در اجرای کار آزاد بگذارید. جلال معریان از اساتید گریم در ایران است و شاگردان بسیاری هم تربیت کرده است. ما او را انتخاب می کنیم و حالا این اوست که تحقیق می کند. شخصیت های فیلمنامه را طراحی می کند اوست که گریم معاویه را به این شکل درمی آورد و چون گریم روز

نیست من نمی توانم نظرم را تحمیل کنم. در مورد موهای فر باید گفت همه عربها موهای فر دارند چون ریشه آفریقایی دارند و من نمی توانم بگویم موها را صاف کن من همین مقدار که خودم کارگردانی اکشن و طراحی حرکت سپاه و کارگردانی را انجام می دهم از حد خودم فراتر رفته ام.

□ ولایت عشق در چه مرحله ای است؟

■ در حال حاضر مشغول فیلمبرداری صحنه های قصر مأمون هستیم. و حدود ۲۵۰ دقیقه مونتاژ شده کار را گرفته ایم و بزودی برای گرفتن صحنه های خارجی به بیابانهای اطراف خواهیم رفت.

□ ساختمان و فرم کار در ولایت عشق چقدر شبیه کار قبلی شماست؟

■ اتفاقات در ولایت عشق از لحاظ تاریخی ۲۰۰ سال بعد از زمان تاریخی تنهاترین سردار است لذا از لحاظ دکور و معماری متفاوت است در این مجموعه توجه ما بر روی شهر مرو است و مقداری هم به بغداد و کوفه می پردازیم لذا می توان گفت شکل هر دو کار کلاسیک و تاریخی است. ولی همین که هر دو مجموعه را یک نفر می سازد شباهتهایی به هم خواهد داشت مثلاً به لحاظ ریتم، نوع پلان بندی و ... اما از وجهی می توان گفت کار راحتتر و بهتر پیش می رود مثل رفتن به مسافرتی است که قبلاً هم رفته اید اما این بار شما با مشکلات و زیروبم های راه آشنا هستید اما این به معنی نیست اگر دفعه اول به سلامت به مقصد رسیدید این بار هم به سلامت برسید!

□ و این مجموعه را چگونه می بینید؟

■ هر فیلمسازی از فیلمی که می سازد یک تصویر و شمایل ناواضح دارد که ذره ذره شکل می گیرد مثل کشیدن یک تابلو از یک منظره است که در حین کار تغییراتی هم به وجود می آید.